

ТЕНДЕНЦІЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

У статті розглянуто визначення поняття «фінансові ресурси» у працях вітчизняних та іноземних вчених, сутність фінансових ресурсів, їх джерела формування, проаналізовано структуру фінансових ресурсів підприємств України у розрізі власних та позичкових коштів за 2003-2013 рр., їх вплив на формування фінансового результату підприємств, зроблено висновки щодо ситуації, яка склалась на підприємствах України за останнє десятиліття стосовно структури фінансових ресурсів, визначено етапи та особливості системи управління фінансовими ресурсами, розглянуто чинники впливу на формування та використання фінансових ресурсів, наведено основні завдання, які потрібно виконувати фінансовим менеджерам для ефективного функціонування фінансово-виробничої діяльності підприємства, запропоновано шляхи вдосконалення системи управління фінансовими ресурсами для підприємств у період перехідної економіки України.

Ключові слова: фінансові ресурси, активи, власний капітал, кредит, управління фінансовими ресурсами.

София Домбровская

ТЕНДЕНЦИИ СИСТЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ И ПУТИ ЕЁ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ

В статье рассмотрено определение понятия «финансовые ресурсы» в трудах отечественных и зарубежных ученых, сущность финансовых ресурсов, их источники формирования, проанализирована структура финансовых ресурсов предприятий Украины в разрезе собственных и заемных средств за 2003-2013 гг., их влияние на формирование финансового результата предприятий, сделаны выводы о ситуации, которая сложилась на предприятиях Украины за последнее десятилетие относительно структуры финансовых ресурсов, определены этапы и особенности системы управления финансовыми ресурсами, рассмотрены факторы влияния на формирование и использование финансовых ресурсов, приведены основные задачи, которые нужно выполнять финансовым менеджерам для эффективного функционирования финансово-производственной деятельности предприятия, предложены пути совершенствования системы управления финансовыми ресурсами для предприятий в период переходной экономики Украины.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, активы, собственный капитал, кредит, управление финансовыми ресурсами.

Sofia Dombrovska

TRENDS OF SYSTEM OF FORMATION FINANCIAL RESOURCES OF UKRAINE'S ENTERPRISES AND WAYS OF ITS IMPROVEMENT

The article deals with the definition of «financial resources» in the works of domestic and foreign scientists, the essence of financial resources and their sources of formation, analyzed the structure of the financial resources of Ukraine's enterprises in the context of own and borrowed funds for 2003-2013 years, their impact on the financial result of enterprises, done conclusions about the situation that has developed in the Ukraine's enterprises in the last decade on the structure of financial resources, defined stages and features of management of financial resources, considered factors of influence on the formation and use of financial resource, reviewed the main tasks that financial managers need to comply for the efficient functioning of financial and production activity of the company, suggested ways to improve management of financial resources for enterprises in the period of transition economy of Ukraine.

Keywords: financial resources, assets, own capital, credit, management of financial resources.

Постановка проблеми: В умовах трансформаційної економіки України важливим показником ефективного функціонування підприємства, незалежно від сфери його діяльності, галузі та форми власності, є достатній обсяг фінансових ресурсів та раціональне їх використання, що передбачає у подальшому високий рівень платоспроможності, фінансової стійкості, ліквідності підприємства, та взагалі є одним із найголовніших показників конкурентоспроможного положення підприємства на ринку. Управління фінансовими ресурсами є важливим чинником підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства. Це призводить до необхідності створення такої системи управління фінансовими ресурсами, яка б забезпечувала ефективний процес виробництва та реалізації продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Дослідження проблеми вдосконалення управління фінансовими ресурсами висвітлено у багатьох працях вітчизняних та іноземних вчених, наприклад, як: Бланк І.А., Козачок І.А., Лондар С.Л., Нестеренко Н.В., Пилипенко О.О., Поддєрьогін А.М., Рудченко І.В., Терещенко О.О.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми: Не дивлячись на велику кількість наукових праць вчених, до сих пір не сформульоване єдине визначення сутності фінансових ресурсів та їх складу. Визначення у науковій літературі не відповідають значенню фінансових ресурсів у практичному аспекті. Це призводить до розбіжностей у поглядах, що супроводжується у подальшому нераціональною схемою системи формування фінансових ресурсів та їх використання на підприємствах.

Постановка завдання: Метою статті є побудова ефективної системи формування та використання фінансових ресурсів підприємства, розглянути джерела формування фінансових ресурсів, визначити основні шляхи підвищення ефективного їх використання.

Виклад основного матеріалу: У працях вчених можна знайти багато визначень сутності фінансових ресурсів. Наприклад, А.М. Поддєрьогін під фінансовими ресурсами розуміє усі грошові кошти, що є в розпорядженні підприємства, до яких належать грошові фонди й та частина грошових коштів, яка використовується в нефондовій формі [8, с. 54].

За Лондарем С.М., це кошти, які можуть бути спрямовані на виконання визначених завдань відповідно до певного плану, і дозволяють отримати бажаний економічний результат [4, с. 33].

І.А.Козачок вважав, що під фінансовими ресурсами на сьогодні слід розуміти сукупність усіх грошових ресурсів, які надійшли на підприємство за певний період або на певну дату у процесі реалізації продукції, товарів, робіт, послуг (операційна діяльність), основних і оборотних засобів (інвестиційна діяльність) і видачі зобов'язань (майнових і боргових – фінансова діяльність) [3, с. 278].

Фінансова енциклопедія взагалі дає таке обширне визначення: фінансові ресурси (англ. financial resources, від фр. resources – кошти, запаси) – сукупність фондів коштів, що утворюються при розподілі й перерозподілі сукупного суспільного продукту й національного доходу та перебувають у розпорядженні держави, органів місцевого самоврядування, підприємств, організацій різних форм власності. Фінансові ресурси підприємств – кошти, що перебувають у розпорядженні підприємств, у тому числі: грошові фонди, частина грошових коштів, що використовується у нефондовій формі, цінні папери, валютні цінності [6, с. 436].

Отже, проаналізувавши наукові роботи вчених щодо сутності фінансових ресурсів, можна дати загальне визначення, що фінансові ресурси – це кошти, які перебувають у розпорядженні підприємства для виконання певних зобов'язань.

Джерелами фінансових ресурсів виділяють: власний, позичковий та залучений капітали. Вони використовуються для формування власних активів та проведення виробничо-господарської діяльності з метою отримання доходу (прибутку), виконання фінансових зобов'язань перед державою та іншими контрагентами.

До власних коштів відносять: статутний капітал, валовий дохід, прибуток, амортизаційні відрахування.

До залученого капіталу відносяться: кредиторська заборгованість за товари, поточні зобов'язання за різними видами розрахунків.

Позичковий капітал – це: банківські та комерційні кредити, бюджетне кредитування, інші позичкові кошти.

Підвищення частки власних коштів має позитивний вплив на фінансово-господарську діяльність підприємства. А висока частка позичкових коштів вимагає додаткові витрати (сплата відсотків за використання кредитів, виплата дивідендів, процентів по облігаціям), які зменшують фінансову стійкість, ліквідність та платоспроможність підприємства. Це говорить про те, що треба вибирати найбільш ефективну систему залучення додаткових коштів, реально оцінювати спроможність підприємства нести зобов'язання за їх використання, визначити раціональне співвідношення між власними та позичковими коштами для досягнення позитивного результату функціонування підприємства, адже фінансові ресурси свідчать про фінансовий потенціал підприємства.

Структуру фінансових ресурсів підприємств можна відобразити у практичній площині, для того, щоб побачити реальну ситуацію, яку ж частку займають власні кошти, а яку – позичкові у загальній структурі фінансових ресурсів підприємств України.

Проаналізувавши структуру фінансових ресурсів підприємств України за 2003-2013 рр. за даними сайту Державної служби статистики України [2], наглядний результат можна побачити на нижче наведеному рисунку (див.рис.1).

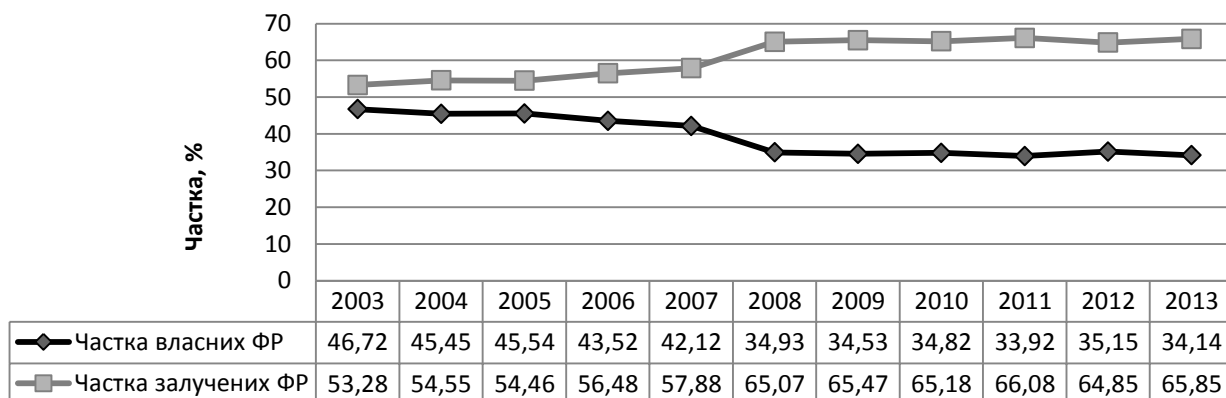

Рис. 1. Структура фінансових ресурсів підприємств України, 2003-2013 рр.

Співвідношення між власними та позичковими коштами є показником структури капіталу, одним із найголовніших критеріїв оцінки фінансового стану підприємства.

Отже, частка власних фінансових ресурсів за 10 років має тенденцію до зниження. Підприємства використовують ці кошти для рефінансування діяльності, покращення матеріальної бази, забезпечення розширеного відтворення. Для своєї поточної виробничо-фінансової діяльності підприємства все більше і більше користуються позиками та залученими коштами, частка яких зросла від 53% у 2003 р. до майже 66% у 2013 р. Це говорить про те, що підприємства все частіше функціонують за рахунок позичкових коштів, частка власних коштів постійно знижується, особливо різка зміна виникла внаслідок економічної кризи у 2008 році. Система фінансових ресурсів України потребує позитивних реформувальних дій для ефективного використання цих ресурсів, адже позикові кошти змушують підприємства сплачувати додаткові проценти за використання кредитів, коли, наприклад, ці кошти можна було б направити на розширення свого виробництва.

Але для оцінки стану підприємств недостатньо лише даних структури фінансових ресурсів, вони не показують рівень ефективності використання фінансових ресурсів та функціонування підприємства в цілому. Для цього треба проаналізувати фінансовий

результат (див.рис.2), який отримують підприємства, та порівняти зі структурою фінансових ресурсів. Якщо фінансовий результат має позитивне значення, це свідчить про те, що підприємство має змогу брати позичкові кошти, розраховуватися зі зобов'язаннями, та при всьому цьому мати дохід (прибуток).

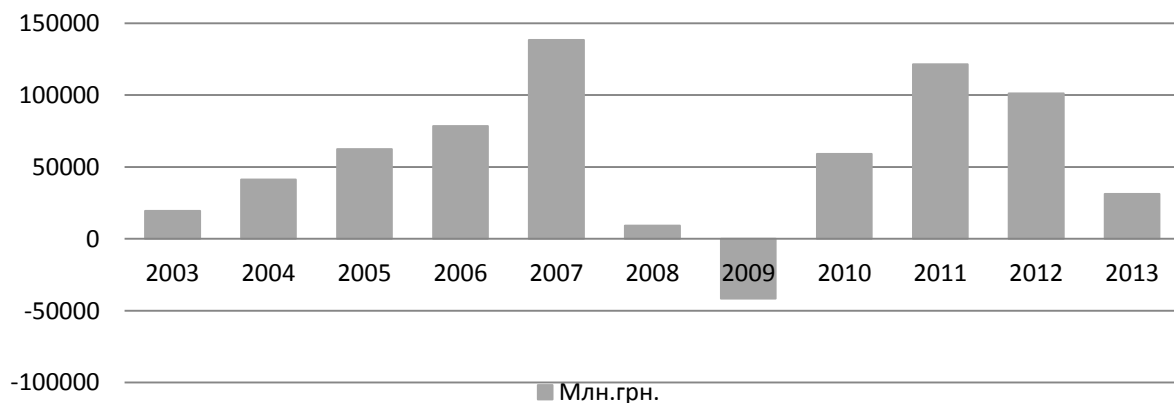

Рис.2. Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, 2003-2013рр.

В цілому, динаміка фінансового результату підприємств є позитивною. Це говорить, про раціональне використання власних коштів та можливість залучення позичкових зі змогою сплати процентів за користування кредитами у майбутньому. Такі умови позитивно впливають на впровадження інновацій та інвестицій. У період економічної кризи у 2008-2009 рр. спостерігається різке зниження фінансового результату, що впливає на недостатню кількість фінансових ресурсів для ефективного ведення фінансово-господарської діяльності підприємств.

Внаслідок цього для раціонального формування та використання фінансових ресурсів доцільно придержуватися таких рекомендацій [5, с. 71]:

- у тактичному аспекті: притримуватися необхідного рівня платоспроможності та ліквідності для покриття поточних зобов'язань, економне використання фінансових ресурсів, проведення контролю за виробництвом та збутом для підтримки рентабельності.
- у стратегічному аспекті: вибір оптимальної структури власних та позичкових коштів для підтримки платоспроможності у довгостроковому періоді.

На формування та використання фінансових ресурсів підприємства мають вплив багато чинників [1, с. 354], як зовнішніх, так і внутрішніх (див.рис.3).

Фактори, які впливають на формування та використання фінансових ресурсів	
Внутрішні	Зовнішні
<ul style="list-style-type: none"> - організація управління фінансовими ресурсами; - забезпечення зв'язку збуту з виробництвом; - аналіз ринку продукції; - якість фінансового, податкового, управлінського обліку; - цінова політика, аналіз цін конкурентів; - маркетинг - персонал. 	<ul style="list-style-type: none"> - зміна ціни на ресурси; - інфляція; - правове поле; - політичний стан; - економічний стан країни.

Рис. 3. Фактори впливу на формування та використання фінансових ресурсів

Отже, більша частка позикових коштів порівняно з власними – це не завжди негативне явище. Необхідно звернути увагу, до якої галузі відноситься підприємство, як веде свою діяльність, яке управління присутнє на цьому підприємстві. Одним з головних

чинників є організація управління фінансовими ресурсами: якщо фінансові менеджери та персонал мають високу кваліфікованість, дисциплінованість, вміння відповідати за себе та інших, то й система використання і формування фінансовими ресурсами буде побудована на ефективному рівні.

Підприємство обирає таке співвідношення власних і позичкових коштів, яке відповідає його цілям. Бажання залучити достатню кількість фінансових ресурсів може вплинути на майбутній розвиток підприємства позитивними темпами та на підтримування необхідного рівня рентабельності. Якщо підприємство є прибутковим, воно має змогу залучати додаткові позичкові кошти, відповідно зростатиме ринкова вартість підприємства. Для розширення свого виробництва підприємству рекомендується збільшувати власні кошти. Це можна зробити за рахунок внесків власників або ж способом тезаврації прибутку. Зростання власного капіталу призводить до підвищення рівня кредитоспроможності та фінансової незалежності підприємства.

Управління фінансовими ресурсами – це циклічний процес. Потрібний постійний пошук шляхів вдосконалення для отримання позитивних результатів ведення фінансово-господарської діяльності підприємства.

Ефективне управління фінансовими ресурсами підприємства включає: конкурентоспроможність підприємства, лідерські якості серед конкурентів, уникнення загрози банкрутства, збільшення прибутку, зростання обсягів виробництва продукції, зростання ринковою вартості підприємства [7, с. 26].

Процес управління фінансовими ресурсами можна поділити на такі етапи:

- 1) Визначення проблеми.
- 2) Аналіз вітчизняного та міжнародного досвіду з цього питання.
- 3) Визначення різноманітних шляхів виходу з цієї проблеми.
- 4) Вибір найефективнішого рішення.
- 5) Прийняття управлінського рішення.
- 6) Реалізація прийнятого рішення.
- 7) Оцінювання результатів вирішення проблеми.

Процес управління фінансовими ресурсами нерозривно пов'язаний як із системою формування фінансових ресурсів, так і з системою їх використання. Формування та використання взаємопов'язані процеси, тому розглядати їх відокремлено один від одного нерационально. Для того, щоб раціонально використовувати фінансові ресурси, необхідно ефективно їх сформувати. Ці процеси можна представити у вигляді моделі «вхід-вихід». У даному випадку «вхід» - це сукупність фінансових ресурсів, які були сформовані, для подальшого їх використання у процесі функціонування підприємства. «Вихід» - це результат, який ми отримуємо при використанні фінансових ресурсів, він може бути як позитивним, так і негативним. Тому систему управління фінансових ресурсів необхідно забезпечити високим рівнем плануванням, виконанням та контролем відповідних завдань [9, с. 18].

Основним принципом, до якого треба звертатися в управлінні фінансовими ресурсами – це доцільність управлінського рішення. Рішення проблеми – це перехід від методів аналізу до прийняття ефективних дій у розрізі тактичного та стратегічного планування.

Для того, щоб підприємство раціонально вирішувало економічно-соціальні завдання, необхідна ефективна система розпоряджання фінансовими ресурсами.

Основним завданням для фінансових менеджерів є оптимальний вибір стратегії формування та використання фінансових ресурсів підприємств, які б забезпечували рентабельність, платоспроможність, зниження загрози фінансових ризиків та підвищення фінансового потенціалу підприємства.

Фінансовий менеджер повинен обрати оптимальне співвідношення зовнішніх та внутрішніх фінансових ресурсів. Для цього, перш за все, необхідно відповісти на такі питання:

- яку частину прибутку направляти у фонд нагромадження, а яку – у фонд споживання;

- на що краще використати кошти (наприклад, розвернути нове будівництво або купити акції іншого підприємства);
- куди ефективніше вкласти гроші (наприклад, купувати матеріали по мірі їх потреби або з запасом на майбутнє)
- як збільшити величину коштів (за рахунок емісії власних акцій або ж взяти кредит).

Отже, дослідивши тенденції структури формування фінансових ресурсів, їх використання та зв'язок з фінансовим результатом підприємства, можна виділити наступні шляхи вдосконалення, які можуть бути застосовані для формування ефективної системи управління фінансовими ресурсами підприємств України:

- 1) створення повної інформаційної бази для підприємств;
 - 2) оптимізація структури формування фінансових ресурсів;
 - 3) вибір ефективних джерел залучення фінансових ресурсів шляхом розрахунку вартості залучення ресурсів з кожного з джерел;
 - 4) забезпечення необхідного обсягу фінансових ресурсів для покриття зобов'язань підприємства;
 - 5) постійний моніторинг за критеріями стану фінансових ресурсів (стійкість, платоспроможність, ділова ліквідність).
- б) зниження рівня загрози з боку підприємницьких та фінансових ризиків.

Висновки і перспективи подальших досліджень: Фінансові ресурси підприємства – це кошти, які знаходяться у розпорядженні підприємства з метою проведення розширеного відтворення та досягнення високих фінансових результатів.

Сформовані фінансові ресурси забезпечують процес виробництва продукції, здійснення інвестиційних заходів, формування оборотного капіталу, виконання зобов'язань з різними контрагентами (державою, фінансово-кредитними установами, працівниками, постачальниками і т.д.).

У процесі функціонування підприємства фінансові ресурси мають властивість трансформуватися у матеріальні, трудові ресурси, які є невід'ємними частинами процесу виробництва. У фінансовій звітності фінансові ресурси як джерела формування активів відображають у пасиві балансу, а як засоби – у активі балансу.

Основними джерелами формування фінансових ресурсів є власні та позичкові кошти. Ці кошти як формують структуру фінансових ресурсів, фінансують активи, так і є зобов'язаннями перед контрагентами (державою, фізичними, юридичними особами). Власні кошти формуються за рахунок власного капіталу. Запозичені кошти – це: довгострокові та поточні зобов'язання, кредити та інші позичкові кошти.

В Україні на підприємствах спостерігається тенденція зростання позичкових коштів та зменшення власних коштів. Особливо різка зміна почалася з економічної кризи у 2008 році, тоді склалася ситуація, коли підприємства мали від'ємний фінансовий результат діяльності та потребували залучення додаткових позичкових коштів для ведення своєї діяльності, йдучи на свій власний ризик знизити показники платоспроможності та фінансової незалежності. Велика частка позичкових грошей – це не негативне явище. Якщо підприємство отримує прибутки, воно з легкістю може залучати додаткові кошти для впровадження інноваційно-інвестиційних заходів задля закріплення конкурентоспроможного положення на ринку.

Для досягнення максимальних результатів ведення фінансово-господарської діяльності необхідно обрати оптимальну структуру фінансових результатів (структуру власного і позичкового капіталів), це є одним із головних завдань сучасного фінансового менеджера. Але цього недостатньо, також необхідно проводити постійний моніторинг за використанням фінансових ресурсів, швидко реагувати на зміни, знаходити раціональні відповіді на питання: скільки коштів необхідно, для чого необхідні кошти, куди краще направити кошти.

Література

1. Бланк І.А. Фінансовий менеджмент: Навч. курс / І.А. Бланк – К.: Ніка-Центр, Ельга, 2006. – 528 с.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Козачок І.А. Формування та управління ефективним використанням фінансових ресурсів підприємства / І. А. Козачок // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2011. – №47 – С. 277–283.
4. Лондар С.Л. Фінанси: навчальний посібник / С.Л. Лондар, О.О. Терещенко. – Вінниця: Нова Книга, 2009. – 384 с.
5. Нестеренко Н.В. Шляхи вдосконалення управління фінансовими ресурсами підприємства / Н. В. Нестеренко, Д. М. Ребрін // «Вісник». – 2011. – № 3(16). – С. 69-72.
6. Орлюк О.П. Фінансова енциклопедія / О.П. Орлюк, Л.К. Воронова, І.Б. Заверуха та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 472 с.
7. Пилипенко О.О. Механізм управління процесами формування капіталу підприємства // Розвиток інформаційного суспільства: Колективна монографія в 10-ти томах. Т.7. Фінансова політика держави на мікрорівні / За ред. проф. Лаптева С.М. – К.: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2012. – Розд.1, п. 1.2. – С. 22-31.
8. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств: навчальний посібник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін. – К.: Вид-во КНЕУ, 2008. – 7-ме вид., (без змін). – 552 с.
9. Рудченко І.В. Удосконалення механізму управління фінансовими ресурсами підприємства / І.В. Рудченко // Сучасні питання економіки та права. - 2010.- №1 – С.16-19.

1. Blank I.A. Finansovy`j menedzhment: Navch. kurs / I.A. Blank – K.: Nika-Centr, El`ga, 2006. – 528 s.
2. Derzhavna sluzhba staty`sty`ky` Ukrayiny` [Elektronny`j resurs] – Rezhy`m dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Kozachok I.A. Formuvannya ta upravlinnya efekty`vny`m vy`kory`stannyam finansovy`x resursiv pidpry`yemstva / I. A. Kozachok // Gumanitarny`j visny`k ZDIA. – 2011. – #47 – S. 277–283.
4. Londar S.L. Finansy`: navchal`ny`j posibny`k / S.L. Londar, O.O. Tereshhenko. – Vinny`cya: Nova Kny`ga, 2009. – 384 s.
5. Nesterenko N.V. Shlyaxy` vdoskonalennya upravlinnya finansovy`my` resursamy` pidpry`yemstva / N. V. Nesterenko, D. M. Rebrina // «Visny`k». – 2011. – # 3(16). – S. 69-72.
6. Orlyuk O.P. Finansova ency`klopediya / O.P. Orlyuk, L.K. Voronova, I.B. Zaveruxa ta in. – K.: Yurinkom Inter, 2008. – 472 s.
7. Py`ly`penko O.O. Mexanizm upravlinnya procesamy` formuvannya kapitalu pidpry`yemstva // Rozvy`tok informacijnogo suspil`stva: Kolekty`vna monografiya v 10-ty` tomax. T.7. Finansova polity`ka derzhavy` na mikrorivni / Za red. prof. Lapy`yeva S.M. – K.: VNZ «Univ`rsytet ekonomiky` ta prava «KROK», 2012. – Rozd.1, p. 1.2. – S. 22-31.
8. Poddyer`ogin A.M. Finansy` pidpry`yemstv: navchal`ny`j posibny`k / A.M. Poddyer`ogin, M.D. Bily`k, L.D. Buryak ta in. – K.: Vy`d-vo KNEU, 2008. – 7-me vy`d., (bez zmin). – 552 s.
9. Rudchenko I.V. Udoskonalennya mexanizmu upravlinnya finansovy`my` resursamy` pidpry`yemstva / I.V. Rudchenko // Suchasni py`tannya ekonomiky` ta prava. - 2010.- #1 – S.16-19.

Рецензент: Лапіна І.С., к.е.н., доцент кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку Одеського національного економічного університету.

16.03.2015